

UDK 821.163.6.09–32

Blanka Bošnjak

Filozofska fakulteta v Mariboru

TEMATIZACIJA NASILJA V IZBRANI SODOBNI SLOVENSKE KRATKE PROZI

Glede na prevladujočo vrsto prikazanega nasilja v izbranih primerih sodobne slovenske kratke proze obstajata dve veliki skupini kratkih pripovedi, ki tematizirajo: individualno nasilje (fizično ali psihično nasilje ene ali več oseb nad drugo ali drugimi ter nasilje nad samim sabo v smislu samopoškodbe ali samomora) v prevladujoči intimistični paradigmi sodobne kratke proze; kolektivno nasilje neke skupnosti nad individuomom, ki se kaže kot strukturno (sistemsko) nasilje različnih družbenih institucij nad posamezniki in skupnostjo, kamor sodi tudi ideološko oziroma transcendentno nasilje.

The author treats examples in selected works of contemporary Slovene short prose from the viewpoint of various forms of the thematization of violence. With regard to the prevailing type of violence displayed, two large groups of short stories emerged, although it is also possible that in the one and the same work the elementary features of each may be interlinked: individual violence (physical or psychological violence of one or more persons on another or others and violence to oneself in the sense of self-harm and suicide) in the prevalent individualistic paradigm of contemporary short prose; and collective violence of a group upon the individual, which is presented as structural (systemic) violence of various social institutions on individuals and the group; this also includes ideological or transcendental violence.

Ključne besede: kratka proza, nasilje, individualno nasilje, kolektivno nasilje, intimizem.

Key words: contemporary Slovene short prose, violence, the theme of individual violence, the theme of collective violence

Uvod (pojavnne oblike nasilja)

Nasilje z etično-filozofskega vidika je vsakršna uporaba sile, ki povzroča fizično škodo, smrt ali uničenje (fizično nasilje); povzročanje resnih duševnih ali emocionalnih poškodb s poniževanjem, prikrajšanjem ali političnimi pritiski, v primeru uporabe sile ali brez nje (psihično nasilje); širše: profan, onečaščen, umazan odnos ali kazanje nespoštovanja (delati silo komu) nečemu cenjenemu, častnemu, posvečenemu. Fizično nasilje je usmerjeno proti osebam, živalim ali posesti/lastnini: v prvih dveh primerih so poškodba, bolečina, trpljenje in smrt vidni; v tretjem primeru je nasilje ilegalno ali nezakonito (nasilna destrukcija lastnine velja za tipično nasilje, zlasti v primeru, če manjka pooblastilo zanj). Psihično nasilje je navadno usmerjeno na osebe in ga lahko razumemo kot prekršek proti bitjem, vrednih spoštovanja, toda enako je usmerjeno tudi k živalim (npr. kot uničevanje mentalnih procesov v določenih eksperimentih, zajemajoč izolacijo in prikrajšanje). Okoljevarstveniki izpostavljajo nasilje proti okolju v smislu uničevanja in nespoštovanja narave. Vendar pa obstaja tudi nevarnost opravičljivosti nasilja, zlasti v primeru uvajanja kolektivne prakse fizičnega in psihološkega nasilja, npr. vojne, smrtno kazni, kar gradi institucionalizirano nasilje, ki ga na specifičen način

opravičuje. Rasizem in seksizem se prav tako razumeta kot institucionalno nasilje, saj sta povezana s fizičnim in psihičnim nasiljem (Audi 2006: 959).¹ Mullerjevo besedilo, napisano za UNESCO, zavrača vsakršen poskus opravičljivosti nasilja in s tem razlikovanje med dobrim in slabim nasiljem, kar pomeni, da je treba nasilje definirati tako, da ga nikakor ne moremo razumeti kot dobro, saj takoj, ko zatrdimo, da je mogoče ločiti dobro nasilje od slabega, izgubimo pravi globinski pomen te besede in zaidemo v zmešnjavo. Pomembno je tudi, da ne razvijamo nikakršnih kriterijev, po katerih bi skušali definirati dobro nasilje, saj s tem tudi onemogočimo, da bi jih kdorkoli lahko uporabil za opravičevanje lastnih nasilnih dejanj.² Človekovo nasilje se razume tudi v povezavi z govorjenjem in delovanjem, ki nasilje izvajata ali preprečujeta (Žižek 2007: 173). Govorjenje in delovanje pa potekata v smislu določenih redov, kar pomeni, da se človekovo nasilje vedno najprej pojavlja v okviru specifičnih diskurzov. Foucault je v svojem prevedenem delu *Die Ordnung des Diskurses* (2003) zapisal misel, da moramo diskurz razumeti kot nasilje (*violence*), ki ga počnemo nad stvarmi; v vsakem primeru kot prakso, ki jim jo vsiljujemo (2003: 36). Tudi Waldenfels trdi, da čiste nenasilne forme diskurza ni, saj vsako legitimiranje zadeva ob neke meje. Človekov um je sam po sebi proti vsakemu nasilju, vendar sega po njem, če je ogrožen; ker um nasilja ne more opravičiti, ga vendarle skuša opravičevati glede na nekaj, torej s sklicevanjem na že obstoječe nasilje. Tako se zgodi, da se nasilje opravičuje kot proti nasilje, oziroma se eno nasilje lahko postavi proti drugemu, kar nam je dobro poznano iz ideoloških spopadov v 20. stoletju. Dejstvo, ki ga navedeni avtor še izpostavlja, je, da se nobenega reda ne da popolnoma opravičiti, saj se vsakega drži nekaj nasilnega. Sleherni red namreč krši nekatere zahtevke s tem, ko druge zadovoljuje, pri čemer se pojavlja vprašanje individualnega in kolektivnega nasilja (1998: 106–114). Ob tem je treba nakazati še ločnico med pojmom nasilje in agresija, o čemer med drugim razpravlja Konrad Lorenz v monografiji *On Aggression*, 2002. Agresija namreč ni zmeraj negativna kategorija, če se njene funkcije kontrolirajo, kot npr. pri starih Grkih, ki so postavili koncept katarze in razrešitve. V psihoanalizi prav tako prepričljivo ugotavljajo, da več vzorcev človekovega obnašanja kaže na to, da jih veliko izvira iz sublimacije agresivne ali seksualne energije; tako npr. obstaja razlika med človekom, ki udari v mizo namesto svojega nasprotnika; tudi šport vsebuje agresivno motivacijo, ki v človeku katarzično razrešuje agresivne pobude (2002: 271–272). S psihoanalitičnega vidika, kot ugotavlja Edinger v delu *Jaz in arhetip* (2004),³ izvira nasilje pri človeku iz prekinjenega odnosa na osi jaz-sebstvo, kar sodi v območje pojma kolektivnega nezavednega oziroma arhetipske duše po Jungu. Jungove raziskave prinašajo spoznanje, da posameznikova duša ni samo rezultat osebne izkušnje, saj vsebuje tudi nadosebno dimenzijo, ta pa se manifestira v skupnih univerzalnih podobah in vzorcih, ki so prisotni v različnih svetovnih religijah in mitologijah. Po Jungu vsebuje arhetipska duša princip strukture, v kateri se združujejo različne arhetipske vsebine, pri čemer je središčni arhetip oziroma

¹ Sem bi bilo treba uvrstiti še t. i. specizem ali vrstizem (diskriminacijo pripadnikov druge vrste).

² Jean-Marie Muller: *Non-Violence in Education*. Dostopno na: http://portal.unesco.org/education/en/file_download.php/fa99ea234f4accb0ad43040e1d60809cmuller_en.pdf.

(4. 3. 2010).

³ Prvotna izdaja: Edward F. Edinger, *Ego and archetype*, Boston, 1972.

arhetip celovitosti t. i. sebstvo. Sebstvo je središče in povezuje celotno dušo (zavestni in nezavestni pol) podobno, kakor predstavlja jaz središče zavestne osebnosti. Jaz je tako središče subjektivne identitete, sebstvo pa središče objektivne človekove identitete, pri čemer je jaz podrejen sebstvu, ki je vrhovna duševna avtoriteta (2004: 11–12). Menjavanje združevanja jaza in sebstva ter njunega ločevanja poteka v posameznikovem življenju neprestano in v obliki spirale, pri čemer postaja os jaz-sebstvo bolj ali manj zavestna (isto: 14–15). Če se povezava med jazom in sebstvom pretrga zaradi zavrnitve ali odtujitve, se pojavi občutek praznine, odtujenosti, obupa, nepomembnosti, psihoze, čemur lahko sledi nasilje ali samomor. Z notranjega vidika je med umorom in samomorom zelo majhna razlika, le v smeri pretoka uničujoče energije. V potlačenem stanju se takšna oseba pogosto srečuje z morilskimi sanjami, ki kažejo na to, da sta umor in samomor po svojem bistvu simbolično isto (isto: 68). S sociološkega vidika pa je ključen pojem oziroma fenomen človeka mase, ki ga je izpostavil španski mislec José Ortega y Gasset, kakršen se je pod vplivom družbenoekonomskih in kulturno-političnih razmer 19. stoletja izoblikoval in uveljavil v prvi tretjini 20. stoletja, pri čemer je avtor izpostavil predvsem dve značilnosti tega osebnostnega tipa: najprej je takšna oseba manipuliranec, ki se mu privzgapajo nove in nove sekundarne potrebe, zatem pa je značilnost tudi nehvaležnost človeka mase do vseh tistih oseb in dejavnikov, ki so mu izboljšali življenje (v smislu družbenoekonomskih in socialnopsiholoških pojavov). Človek mase je tudi nasilen, najbolj v smislu vsiljevanja svojega mnenja o problemih družbenega življenja. V vseh družbah, v bolj demokratičnih ter avtoritarnih in totalitarnih, poteka vsiljevanje na različne načine – od manipuliranja, sugestije do grobih reklamnih, agitacijskih ter indoktrinacijskih načinov, pri čemer se nasilje pričinja, nadaljuje pa se lahko z različnimi akti fizičnega, vojaškega, policijskega nasilja in prisile. Gre za dve plati istega procesa, ki se medsebojno povezujeta. Skrajna oblika manifestacije človeka mase je t. i. direktna akcija, ki je izraz za nasilno, nedemokratično družbeno delovanje v socialno-antropološkem in kulturološkem diskurzu. Pri tem gre za intelektualni hermetizem človeka mase, ki nasprotuje strpni in dialoški naravnosti, pri čemer je njegova direktna akcija označena s tendencami regresije v barbarstvo in primitivizem. Tovrstne najizrazitejše manifestacije je mogoče zaslediti v totalitarnih družbah (povzeto po: Sruk 2009: 292–293).

Tematizacija individualnega nasilja v izbrani sodobni slovenski kratki prozi

Tematizacija najrazličnejših oblik nasilja je v sodobni slovenski kratki prozi dodobra prisotna, kaže se zlasti znotraj globalne delitve na individualno in kolektivno nasilje. Pripovedi so umeščene v posamezne skupine glede na prevladujočo obliko literarno prikazanega nasilja, čeprav se ga lahko v isti zgodbi pojavlja tudi več vrst: individualno nasilje (fizično ali psihično nasilje ene ali več oseb nad drugo ali drugimi ter nasilje nad samim sabo v kateri izmed oblik avtodestruktivnih dejanj, npr. poškodovanja ali samomora) je najti v naslednji izbrani sodobni slovenski kratki prozi: Drago Jančar: Pogled angela, Savana, Noč nasilja, Ultima creatura (*Ultima creatura*, 1995), Andrej Blatnik: Materin glas (*Biografije brezimnih*, 1989), Električna kitara, Ne, Popolni spomin, Površje (*Zakon želje*, 2000), Milan Dekleva: Reševalec ptic, Z bliskom v krempljih

(*Reševalec ptic*, 1999), Suzana Tratnik: Kurje uši (*Na svojem dvorišču*, 2003), Mojca Kumerdej: Pod gladino, Maščevalec, Angel varuh, V roju kresnic, Ponovitev, Roka, Mernik sreče, Nekakšen sindrom (*Fragma*, 2003), Lucija Stepančič: Prasec pa tak (*Prasec pa tak*, 2008). V vseh analiziranih kratkih pripovedih, ki tematizirajo individualne oblike nasilja, je prisotna intimistična paradigma oziroma intimizem, ki z značilnimi narativnimi postopki razgrinja majhne, vsakdanje in intimne zgodbe običajnih ljudi, s čimer daje skupen pečat sicer zelo raznolikim avtorskim poetikam sodobnega časa (Bošnjak 2005: 66). Drago Jančar v zbirki *Ultima creatura* (1995) med drugimi objavi kratko pripoved Pogled angela, v kateri nasilno dejanje uboja izvrši mlada žena umirajočega starca, ki v zakotni hribovski vasi blizu Svetega Lovrenca na Pohorju v hudi zimi sprejema ljubimca. Vsi trije liki (žena, mož, ljubimec) se skozi fokalizacijo temnega angela usode, ki ima posebno nalogo prisostvovati zločinu, vendar ga ne obsoditi, borijo z animalično grozo lastne nemoči – starec kot žrtev nasilnega zločina, ljubimca pa kot žrtvi nagona, ki ju pahne v nerazumno dejanje. V kratki zgodbi Savana gre prav tako za izbor in intimistično obdelavo teme individualnega nasilja, vendar skozi motiv posilstva, ki ga doživi nič hudega sluteče mlado dekle med ležerno vožnjo na podeželje. Sprevodnik, stereotipni predstavnik nasilnega močnejšega spola, dekletu, ki ostane edina potnica v avtobusu, stori silo. Moralno sprevrženo dejanje ostane zakrito in brez vsakršnega epiloga. Pripovedi Noč nasilja in *Ultima creatura* pa sta primera »velike« in »majhne« zgodbe nasilja, saj je v prvi tematika nasilnega izživljanja in z nasiljem povzročene smrti še zelo izrazita ter v ospredju dogajanja, v drugi pripovedi pa lik trgovskega potnika doživi osebno, intimno tragičnost v obliki manjšega pretepa in kraje kot stranski epizodi sicer manj nasilnega dogajanja v zgodbi.

V zbirki kratkih pripovedi *Biografije brezimnih* (1989) Andreja Blatnika glede tematike individualnega nasilja izstopa kratka zgodba *Materin glas*. Ta grozljiva kratka zgodba je sicer metafizijsko obarvana, poleg tega pa prinaša perspektivo otroškega fokalizatorja, kar v sodobni slovenski kratki prozni pripovedi ni tako zelo pogosto. Podoben motiv otroka je prisoten še pri Milanu Deklevi v zgodbah *Reševalec ptic* in *Z bliskom v krempljih*. V prvi, prav tako metafizijski kratki zgodbi, se nizajo podobe otroka, ki deluje nekoliko shizofreno, saj si predstavlja, da je reševalec ptic. Nasilen je do okolice, nihče ga ne razume, na koncu pa začuti, da tudi sam postaja ptica. Druga kratka zgodba z otroškim fokalizatorjem pa razkriva spreobrnjeno vitalistično držo do življenja. Otroško dojemanje stvarnosti v teh zgodbah je v nasprotju z običajnim realnim, čeprav za glavne osebe vse funkcionira popolnoma logično; zanje pomeni nasilje samoumeven način reševanja močne notranje stiske. V Blatnikovi kasnejši zbirki *Zakon želje* (2000) pa po nasilnosti tematike izstopajo kratke zgodbe *Električna kitara*, *Ne in Popolni spomin*. Kratka zgodba *Električna kitara* nadaljuje izpostavljeno linijo otroškega fokalizatorja v pripovedi, ki osmišlja nasilje s svobodo. Lik otroka je v tej Blatnikovi kratki zgodbi prikazan kot navidezno nemočna eksistenca z občutki strahu in tesnobe pred doživljanjem vedno večjega nasilja očeta alkoholika, s čimer pa se deček spoprime na svoj način. Podobno nasilno (kakor Deklevovi otroški liki v omenjenih zgodbah) tudi on z nasilnim dejanjem, tokrat ubojem očeta, razreši grozovito situacijo in tako doseže to, po čemer je ves čas hrepenel: ni več izpostavljen vsakodnevemu neobvladanemu nasilju in trpinčenju pijanega očeta, čeprav je s tem pahnjen v novo

težko življenjsko situacijo popolnoma zapuščenega otroka. Uboj očeta v tej zgodbi ima v psihoanalitičnem smislu simbolni pomen, saj oče oziroma očetovska simbolna funkcija v psihoanalizi predstavlja paradigmo avtoritete. Ojdipski oče ima namreč normativno funkcijo, in sicer od tega, da regulira željo matere kot vsemogočnega Drugega, do vpeljave subjekta v simbolno kastracijo. Za Freuda je tako očetomor prvi in osrednji zločin – vsak subjekt je kriv zanj, vendar na simbolni ravni. Lacan imenuje »mrtvega očeta« za čistega označevalca – Ime očeta. Naloga tega simbolnega Ojdipskega očeta je, da subjekt zaveže zakonu (Salecl 1993: 112–113). Toda že pri Freudu je vloga očeta ambivalentna: na eni strani je Ojdipski oče, ki je tudi sam podrejen zakonu in to prenaša na svoje otroke, na drugi strani pa je lahko oče prvobitne horde, o katerem piše Freud v spisu *Totem in tabu (Spisi o družbi in religiji, 2007)*. Oče prvobitne horde je oče z absolutno močjo, lastnik vseh žensk, ki ni podvržen zakonu, tudi ne transcendentalnemu, je oče užitka. Njegova smrt je nujna, vendar se njegova moč prepovedi tedaj še poveča, tako da je takšen drugi, kruti, obsceni oče imperativ zakona (2007: 189–191). V obravnavani Blatnikovi kratki zgodbi je dečkov oče takšen drugi tip očeta, zato ga je sin verjetno tudi ubil, čeprav se zgodba na tej točki ne nadaljuje. Sin je nevede ubijal, da bi se izognil nasilju in identifikaciji s terorističnim očetom, ki mu je podvržen, toda preko tega dejanja morda hkrati išče prvobitnega očeta oziroma Ime očeta v simbolnem smislu. Blatnikovi kratki zgodbi *Ne in Popolni spomin* pa tematizirata nasilje v odnosu med moškim in žensko, vendar je v obeh primerih nasilnež moški akter, ki izkorišča fizično silo predvsem za doseganje spolnega zadovoljstva. Podobno razmerje moči se pojavlja še v kratki pripovedi *Kurje uši Suzane Tratnik*, v kateri je fokalizator znova otrok, tokrat deklica, ki je proti svoji volji grobo soočena s spolnim nasiljem.

Tematika individualnega nasilja se v najrazličnejših oblikah pojavlja predvsem v večini kratkih pripovedi Mojce Kumerdej iz zbirke *Fragma* (2003), ki jih bomo v nadaljevanju podrobneje analizirali, in so naslednje: Pod gladino, Maščevalec, Angel varuh, V roju kresnic, Ponovitev, Roka, Mernik sreče, Nekakšen sindrom. Kratka proza Mojce Kumerdej večinoma ohranja sicer tradicionalno simetrično novelsko strukturo, ki jo velikokrat uvede avktorialni pripovedovalec in čvrsta zgodba, vendar pa se za to klasično strukturo skriva razvrednotenje velikih metafizičnih vprašanj in njihova ironizacija. Zlasti izstopa tema »deformirane komunikacije«, ki predstavlja dominantno temo sodobne slovenske kratke proze (Matajc 2006: 367). Kratki stiki v vseobsegajoči medčloveški komunikaciji povzročajo najrazličnejše frustracije protagonistov, kar je vzrok vnašanja mnogih oblik motivno-tematskih prvin skrajnega psihičnega in fizičnega nasilja, ki izbruhne zaradi nakopičenega sovraštva, samoljubja in sadistično-mazohističnih karakternih potez bodisi moških bodisi ženskih akterjev. Ob tem je (po Frommu, 1980) moč opaziti simptomatiko t. i. maligne agresije, ki izvira iz nezadovoljenih eksistencialnih potreb akterjev (med drugim sprejetosti in ljubezni, ki umanjata tudi ob »kratkostični« gluhi komunikaciji, dialogu enega mimo drugega), raznih strasti, ukoreninjenih v karakterjih, dolgočasja in depresije. Maligna agresija, oziroma destruktivnost in okrutnost, je specifičen pojav samo pri človeku; ni programirana filogenetsko, torej ne poteka iz živalskega nagona, zato je z biološkega vidika škodljiva. Glavne manifestacije maligne agresije (različne okrutnosti in ubijanje) ustvarjajo užitek, vendar je to škodljivo za napadalca in napadenega. Čeprav maligna

agresija ni povezana z instinktom po preživetju, je ukoreninjena v človeški eksistenci. Fromm loči še drugo veliko skupino agresivnih stanj, benigno agresijo, ki pa je biološko adaptivna, saj je odgovor na ogroženost vitalnih interesov in je filogenetsko programirana, skupna je živalim in ljudem. Ta vrsta agresije je reaktivna in defenzivna ter služi preprečevanju ogroženosti pred destrukcijo (Fromm 1980: 13–31).

Tematizacija individualnega nasilja v obravnavani kratki prozi Mojce Kumerdej se pojavlja kot destruktivna posesivnost v partnerskih in prijateljskih odnosih, ki se sprevrča v parazitsko pollaščevalskost – v pripovedih *Pod gladino*, *Maščevalec*, *Angel varuh* in *Mernik sreče*: v zgodbi *Pod gladino* se izraža posesivna ljubeča drža prvoosebne pripovedovalke do moža v taki skrajni meri, da vodi v posredni umor lastne štiriletne hčerke, ki jo je mati in žena čutila kot konkurenco za moževo ljubezen: »S prihodom male se je vse spremenilo. Ni bilo več najinih nedelj kot nekdanj, ko sva do poldneva poležavala v postelji, z ogromnim lesenim pladnjem na tleh /.../. Nisi hotel, kot sem ti nekoč predlagala, da se preprosto zakleneva /.../. Najina hči je, si me vsakič grdo pogledal, očitajoče, kot da nimam dovolj rada tvojega otroka« (2003: 12). Ženska pripovedovalka se po smrti svoje hčerke sprijazni celo s tem, da ostaja mož pri njej – ne več zaradi ljubezni, ampak bolj zaradi občutka krivde. Ta zgodba predstavlja antipod kratki pripovedi Andreja Blatnika *Površje* (*Zakon želje*, 2000), kjer se sicer moški akter odloči rešiti svojega utapljaljovega se sinka, čeprav sam ne zna plavati. Takšno dejanje pa morda celo pripomore k zblizanju s partnerko. V naslednji zgodbi Mojce Kumerdej *Maščevalec* ima vlogo posesivnega zavojevalca človeške duše moški fokalizator, ki svoje najboljše prijateljice noče deliti z nikomer. Ironizirana patološka razsežnost prijateljstva se obrne v svoje nasprotje, saj svoji »najljubši prijateljici« in »najljubši ženski« s totalnim nadzorom moški akter počasi in nasilno uničuje življenjsko energijo ter voljo. Podoben razvojni lok tematizacije zaščitniške parazitske in pollaščevalske posesivnosti je prisoten v pripovedi *Mernik sreče*. V njej prvoosebna pripovedovalka svojo »prijateljico«, ki se znajde v samih nesrečnih življenjskih situacijah, dodatno na neopazen način sistematično psihično in fizično uničuje do točke, ko celo zavestno pripomore k njeni prometni nesreči. Od tedaj naprej invalidno in od vseh zapuščeno nesrečnico redno obiskuje v domu za onemogle, saj ironično-groteskno predstavlja njen »mernik sreče«, ob katerem znova najde svoje duševno ravnovesje: »Kadar sem sama doma in me napade nenavadna tesnoba ter začutim, da začenjam drseti v brezno, mi po telesu zdrsi ena sama misel: pa saj ti ne gre tako slabo, nasprotno, celo zelo dobro ti gre. Nato pobrskam po predalu in poberem nekaj fotografij, iz hladilnika vzamem sadje, kak puding ali jogurt, morda na vrtu odrežem cvetje, se lepo uredim in se odpravim k tebi ...« (Kumerdej 2003: 214). Že sam naslov zgodbe *Angel varuh* pa ponovno ironizira zaščitniško držo tokrat moškega prvoosebnega pripovedovalca do ženske, ki tega moškega sploh ne pozna, vendar jo on nenehno nadzoruje, opazuje, zalezuje in končno tudi kritično komentira njeno »umazano« življenje. Tematizacija nasilne posesivnosti v tej zgodbi vodi v patologijo sadizma, željo v umor z užitka in celo nekrofilijo, ki se odraža kot karakterna črta glavnega akterja že v prizorih kosanja živalskih trupelec.

Druga smer tematizacije individualnega nasilja v analizirani kratki prozi Mojce Kumerdej je izrazito sadistično-mazohističen odnos v moško-ženskih stikih (v zgod-

bah Ponovitev, V roju kresnic in Nekakšen sindrom) ali v odnosu mati – hči (zgodba Roka). V zgodbi Ponovitev prihaja do kombinacije »zgodbene sukcesije in ponavljajoče se vsebine, linearne zgodbe in ciklične zgradbe«, kar ustvarja »paradoks modernosti« (Matajč 2006: 371). Toda kljub ponavljajočim se erotičnim prizorom smo priča sadomazohističnemu odnosu med moškim in žensko, ki se zaostri in eskalira v kastracijo, zatem pa ponovno pade v nov krogotok ponavljajočih se morilskih dejanj nezmotljive in hladno preračunljive, shizofreno reagirajoče ženske: »Ko opazi, da se ji predmeti začno razlivati pred očmi in se glasovi ojačajo, da jih sliši, tudi kadar na ves glas vklopi glasbo, ve, da je čas. Zelo jasno ji govorijo. /.../ Samo umirjena, natančna navodila« (Kumerdej 2003: 114). Nasprotno pa pripoved V roju kresnic izpostavlja avtodestruktivno dejanje, ki se kaže ob koncu zgodbe kot priprava na samomor ženske srednjih let, zavrnjene v svojih erotičnih fantazijah, namenjenih mladeniču, sinovemu prijatelju. V kratki pripovedi Nekakšen sindrom pa smo priča številnim oblikam psihofizičnega nasilja v dolgoletni partnerski zvezi, pri čemer je najbolj izpostavljeno žaljivo in ponižujoče verbalno nasilje s strani ženske protagoniste, ki svoje spolno, osebno in življenjsko nezadovoljstvo sprošča nad dokaj neodločnim partnerjem v veliki stiski predmenstrualnega sindroma in bolečih občutkov staranja. Širok spekter tematizacije nasilnih dejanj v odnosu do sebe in drugih (psihičnega in fizičnega nasilja, čustvene zanemarjenosti, pedofilije, poskusa samomora, alkoholizma, zlorabe drog, bulimije, samomora) nam ponuja zgodba z naslovom Roka, v kateri prvoosebna pripovedovalka razkriva vso bolečino psihično in čustveno ranjene hčerke od zgodnjega otroštva dalje, ki je zaznamovana z materinim sovraštvom in po krivici pripisano krivdo za smrt ljubečega očeta v prometni nesreči. Materino sadistično psihofizično nasilje in hladno obsojajoče sovraštvo do hčerke se po moževi smrti še razraste in se kaže tudi v odklanjanju vsakega prijaznega fizičnega dotika z njo, zlasti v zavračanju vseh drobnih hčerinih poskusov, da bi se je lahko kdaj dotaknila z roko. Pomen podobe roke preraste ob koncu zgodbe v simbolno podobo rešitve pred smrtjo, ki jo alkoholizirana in drogirana mati ob robu balkonske ograje namenoma zavrne, saj je pri njej prišlo do očitne prekinitve na osi jaz-sebstvo: »Stala sem pred njo in proti njej instinktivno sprožila roko. Mama je pogledala v mojo razprto dlan, nato dvignila pogled in me pogledala naravnost v oči./.../ Ko je počilo, mi je zastal dih. Nisem pogledala na dvorišče« (isto: 135).

Na individualnem nivoju, znotraj intimistične paradigme, ostaja tudi pripoved Lucije Stepančič Prasec pa tak (Prasec pa tak, 2008) s tematizacijo nasilja v ljubezenskih dogodivščinah prvoosebne pripovedovalke, ki je sicer s svojim partnerjem na potovanju v Benetkah. Prvotno obetajoče turistično potovanje slovenskega para se sprevrča v sumničavo ljubezensko zmešnjavo bolečih prevar in utvar, kar razkriva vso bedo (tudi seksualnega) turizma v (na zunaj) tako zaželenem starem italijanskem mestecu zaljubljenec, po drugi strani pa se razkrije tudi mnenje obeh glavnih moških akterjev v zgodbi glede Benetk: »Prasec mu veselo prikimava, zares, on sam je bil vedno mnenja, da je edino vredno na svetu priti enkrat v življenju v Benetke, potem pa ga sрати, kolikor ti duša da, s šampanjcem in lepoticškami. Na koncu se ravno toliko še sestaviš, da pošlješ račun ženi in se ustreliš« (2008: 40). Vendar se, celovito gledano, intimizem v tej zgodbi spaja z globalno logiko kapitalizma, ki skuša vzgojiti fenomen človeka

mase, neobčutljivega potrošnika najrazličnejših ponudb, tudi turističnih in seksualnih, tako da se v tej zgodbi medsebojno povezujeta dve plati istega procesa – zasebna in javna, kar je v neposredni povezavi s kolektivnim nasiljem.

Tematizacija kolektivnega nasilja v izbrani sodobni slovenski kratki prozi

Poleg obsežne količine različnih oblik individualnega nasilja v izbrani in analizirani sodobni slovenski kratki prozi se pojavlja tudi tematizacija kolektivnega nasilja, ki se povezuje s transcendentalnim oziroma božanskim nasiljem (po Benjaminu v razpravi *H Kritiki nasilja*, 2002). Le-to je navadno povezano z revolucionarnim terorjem, saj je »božansko nasilje pravoučniujoče« in ».../ brezmejno uničuje« (Benjamin 2002: 138). Po Benjaminu ubijanje v okviru božanskega nasilja ni odraz osebne destruktivne patologije, tudi ni zločin ali sveto žrtvovanje (le-to pripada mitičnemu nasilju, ki je nasprotno božjemu, saj je »pravopostavljajoče /.../ postavlja meje /.../ zadolžuje in hkrati nalaga pokoro« (prav tam)). Avtor razliko na istem mestu celo stopnjuje z besedami: »Mitično nasilje je krvavo nasilje nad golim življenjem zaradi nasilja samega, božje pa je čisto nasilje nad vsem življenjem zaradi živega. Prvo terja žrtve, drugo jih sprejema« (isto: 139). Čisto božansko nasilje lahko po avtorjevem mnenju nastopi v pravi vojni in revoluciji, ki pa krivega očisti zakona, ne krivde. Revolucija tako ne more uspeti brez »teološke« dimenzije, ki je dimenzija presežka (isto: 142). Namreč vsaka postavitev prava je »postavitev moči in toliko akt neposredne manifestacije nasilja.« Pravičnost pa je »princip vsake božje postavitve smotra, moč je princip vsake mitične postavitve prava« (isto: 137). Postavljena je torej razlika med pravom in pravico, pri čemer je pravica na ravni božjega, pravo pa na ravni mitičnega: na eni strani imamo oblast kot princip mitičnega postavljanja prava, na drugi pa pravico kot princip božjega postavljanja ciljev, kar pomeni, da pravica ali božanski princip od znotraj daje pravo.

V nedemokratični družbi tako zmeraj obstaja nekaj, v imenu česar se nasilje lahko avtomatsko legitimira – bodisi kot nasilje osnovanja oblasti bodisi kot nasilje njenega legitimiranja. V totalitarizmu gre za točko reference prihodnosti, ki se pojavlja kot ideal, npr. bodoče brezrazredne družbe tipa komunizem, v imenu katere se je zgodila revolucija in ki je pomagala vzdrževati teror nad drugače mislečimi. Nasprotno pa demokracija prav v imenu prihodnosti, ko bo morda družba še bolj demokratična, omejuje sedanje nasilje. Podobno nasproten je v demokraciji in totalitarizmu odnos oblasti do ljudstva, čeprav se v obeh oblikah oblasti trdi, da vladata v imenu ljudstva. V totalitarizmu izginja razlika med družbo in državo, saj se oblast deklarira kot družbena oblast, zato lahko zaradi te neposredne enotnosti oblasti in ljudstva ta oblast legitimira vsakršno nasilje. Tudi demokratična oblast se sklicuje na ljudstvo, vendar se znotraj nje ljudstvo ne dojema kot organska enotnost, kot eno, ampak kot univerzalna, nesubstancialna entiteta. Ta antagonizem je bistven za demokracijo in takšni oblasti onemogoča, da bi zaprla krog legitimacije. Toda neko nasilje lahko omejimo šele po tem, ko je bilo spoznano za nasilje in v tem je ponovna razlika med totalitarizmom in demokracijo, ki prepoznava nasilje tam, kjer ga totalitarizem ne (Salecl 1993: 28–31). Konrad Lorenz pa v monografiji *On Aggression* (2002) poudari dejstvo, da je vsaka militantna ideologija v preteklosti izpostavljala vero v to, da člani nasprotne strani niso enakovredni ljudje,

in vsak strateg je preprečeval »bratenje« med vojaki nasprotnih strani. Podobno je z naivnimi ljudmi, ki čutijo pravo sovraštvo, npr. do anonimnih skupin ali ljudi določenih nacionalnosti, verske in kulturne pripadnosti ipd. Od njih se javno distancirajo in njihov odnos se lahko spremeni samo tako, da se osebno soočijo in spoznajo s posamezniki osovraženih skupin, upoštevajoč njihovo nacionalno, kulturno ali politično pripadnost. Lorenz je tudi prepričan, da postajajo sodobne vojne institucionalne, pri čemer predlaga, da bi bile tovrstne institucije v prihodnosti ukinjene (2002: 273–275).

Tematizacija kolektivnega nasilja neke skupnosti nad individuumom kot sistemsko nasilje različnih družbenih institucij nad posamezniki ali celo skupnostjo (sem sodi tudi ideološko oziroma transcendentno nasilje) se pojavlja v naslednjih izbranih primerih sodobne slovenske kratke proze: Andrej Blatnik: Tanka rdeča črta (*Zakon želje*, 2000), Marjan Tomšič: Ženska in pošast (*Onstran*, 1980), Drago Jančar: Smrt pri Mariji Snežni (*Smrt pri Mariji Snežni*, 1985, *Ultima creatura*, 1995), Aithiopika, ponovitev (*Pogled angela*, 1992, *Ultima creatura*, 1995), Incident na livadi in Ogenj (*Ultima creatura*, 1995), Franjo Frančič: Istra, gea mea (*Istra, gea mea*, 1993), Mojca Kumerdej: Moj najdražji (*Fragma*, 2003). Andrej Blatnik je v kratki pripovedi Tanka rdeča črta (*Zakon želje*, 2000) na samosvoj način postavil posameznika nasproti skupnosti, ki ji mora nehote služiti s samožrtvovanjem, kot žrtev v destruktivni situaciji obrednega, transcendentnega, po Benjaminu (2002: 139) »mitičnega nasilja«. V tej kratki zgodbi torej sovpadeta sodobna in mitološka zgodovinska razsežnost, pri čemer ima vsaka svoje zakonitosti systemskega nasilja določenega kolektiva nad posameznikom. Do križanja dveh časovnih ravni prihaja tudi v kratki zgodbi Ženska in pošast (*Onstran*, 1980) Marjana Tomšiča, vendar v smislu fantastične naracije, kar se pokaže ob koncu pripovedi, ko se nasilje nad ujetniki v nekem zaporu nenadoma konča z nasprotno totalno nasilno akcijo nezemeljske pošasti, ki brez milosti pobije mučitelje. Drugačno vlogo zgodovine in nasilja v njeni službi pa je najti v Jančarjevih novelah Smrt pri Mariji Snežni in Aithiopika, ponovitev; v obeh novelah je zgodovinski okvir dogajanja zastavljen zelo natančno: v prvi noveli se pripoved začne ob koncu prve svetovne vojne in se v smislu cikličnega pojavljanja zgodovine v povezavi z razumevanjem usode kot določenosti ter vseobsegajoče vednosti zaključuje ob koncu druge. Glavni lik, ki si je v mejni situaciji usodne zmote raje izbral samomor (z natančnim strelom v glavo) kakor večni beg pred smrtjo, je dosegel točko, v kateri se je sistemsko nasilje vojnega zgodovinskega konteksta začelo stikati z intimo posameznika. V dogajanje druge novele, Aithiopika, ponovitev, je prav tako postavljena časovna vzporednica dveh zgodovinskih kontekstov, in sicer med koncem druge svetovne vojne, ko je bilo krvavo nasilje še posebej odraz ideološkega obračunavanja, in dogajalnim časom v antičnem ljubezenskem romanu. Tudi ta zgodba kaže na nemoč človeka, ki mu zgodovinska usodnost systemskega kolektivnega nasilja da na voljo edino možno svobodno izbiro, ki je smrt. Naslednji izbrani Jančarjevi noveli sta Incident na livadi in Ogenj, ki vsaka s svojega zgodovinskega vidika osvetljujejo močan vpliv ideologije neke skupnosti na posameznikovo intimo. V prvi noveli je vpliv komunistične ideologije po drugi svetovni vojni postavljen v ironični kontekst, v katerem intimistična paradigma prevlada nad kolektivistično. V zgodbi se prav tako pojavlja redukcija velikih metafizičnih resnic v majhne in zasebne, kar ima za posledico spremembo pomena nasilja, ki ga v ideološkem

smislu izvaja nek kolektiv nad posameznikom. Do redukcije strukturnega ideološkega nasilja je v tej noveli prišlo po vsej verjetnosti zaradi zgodovinske distance in postopka ironizacije, po čemer avtor poseže, da na svojstven način pokaže tudi svoj odnos do bivšega komunističnega režima v vzhodnih evropskih državah. Popolnoma drugačen pa je narativni postopek v Jančarjevi noveli *Ogenj*, kjer je zgodovinski dogajalni okvir postavljen v čas medverskih sporov 16. stoletja. Fikcija omogoči oživitve ideoloških spopadov med različnimi verskimi ločinami, pri čemer je nasilnost zadrževanja delovanja verskega voditelja prekrščevalcev podkrepljena s tedanjimi ustaljenimi in seveda zelo nasilnimi postopki inkvizicije: od različnih sistemov mučenja, do smrti na grmadi za verskega voditelja.

Zadnji izbrani primer sodobne slovenske kratke proze s tematizacijo kolektivnega systemskega nasilja kot posledice zgodovinskega dogajanja na ozadju druge svetovne vojne, vendar z dodatno sodobno povojno perspektivo, pa je kratka neorealistična zgodba Franja Frančiča *Istra, gea mea* (*Istra, gea mea*, 2003). Gre za večplastno pripoved, ki jo gradita perspektivi glavnih akterjev, moža in žene, oba pa družijo ljubezen do istrske zemlje. Začetek kolektivno nasilne zgodovine sega v drugo svetovno vojno, ki je vsakemu izmed njiju zadala težke duševne in telesne rane. Po vojni, ko so delili zemljo, sta oba z novim upanjem postala lastnika majhnega kosa zemlje in kajže. Toda zgoditi se je moral še umor, da sta lahko na svoji zemlji nemoteno zagospodovala. Kolektivno nasilje druge svetovne vojne v tej pripovedi sproža tudi individualno nasilje še po vojni med posamezniki, ki kakor podivjani vsak zase grabežljivo trgajo skromno istrska zemljo na lastniške kose.

V sodobnejši kontekst je postavljena kratka pripoved Mojce Kumerdej *Moj najdražji* (*Frag*, 2003), ki najprej izpostavlja individualno nasilje nad dekletom zaradi pretirane obsedenosti glavnega moškega fokalizatorja z novim vozilom BMW, vendar je skozi celotno pripoved zaznati kritiko kolektivnega nasilja sodobnega družbenega kapitalističnega sistema, katerega plod je (po Ortegi y Gassetu) tudi človek mase in ga predstavlja glavni moški lik. Po Deleuzeu pa je sodobni marketing postal instrument nove družbene kontrole nove rase naših gospodarjev, saj če je bil v prejšnji t. i. disciplinski družbi človek zapornik, je v sodobni nadzorovalni družbi kapitala postal zadolženec (povzeto po: Salecl 1993: 47–48). Izhajajoč iz zgodbe Mojce Kumerdej pa lahko po analogiji pojem zadolženca stopnjujemo še v pojem blazneža, ki zavoljo bolestne obsedenosti z najboljšim tipom zanj sanjskega avta BMW – »njegovega najdražjega« – zavrže družino ter humane vrednote, kar mu spodnese duševno zdravje in ga spravi v zaprti tip psihiatrične klinike. Prikaz njegovega življenja se v zgodbi polemično-ironično zaključuje z razvojnim nivojem subjekta, ki funkcionira in komunicira le v odnosu do svojega oboževanega avta, kar lahko postavimo v kontekst Deleuzovega razlikovanja med disciplino ter nadzorovanjem in kar sovpada tudi s Foucaultovim pojmom »konstitutivnega subjekta«. Takšen subjekt ustreza poznemu kapitalizmu in na njem temelji družba nadzorovanja ter kaznovanja (Foucault 2008: 118). Po Foucaultu je tudi vprašanje »resnice« vezano na politično ekonomijo: resnica izhaja iz znanstvenega diskurza na institucijah, ki ga proizvajajo; zatem je resnica podvržena ekonomski in politični spodbudi, kar pomeni povpraševanje po resnici za potrebe ekonomske produkcije in politične oblasti; resnica je tudi predmet potrošnje,

ki kroži skozi izobraževalne in informacijske aparate; resnica se proizvaja in posreduje pod kontrolo velikih političnih in ekonomskih aparatov (univerza, tisk, mediji, vojska); resnica je končno tudi predmet politične razprave in družbenih konfrontacij v obliki ideoloških bojev (isto: 132). Po drugi strani pa zlasti pripovedi Mojce Kumerdej, Suzane Tratnik in Lucije Stepančič odpirajo nov pogled na družbene in spolne stereotipe, v čemer zaznamo ekofeministično kritiko patriarhalnih struktur, ki še zmeraj skušajo nadvladovati ženske in naravo, o čemer med drugim razpravlja Michael E. Zimmerman v delu *Contesting Earth's future: radical ecology and postmodernity*, 1994. Z vidika ekofeminizma (*ecofeminism*) in zavzete poglobljene ekologije (*deep ecology*) se lahko odgovori na bistvena vprašanja sodobnega časa, vključujoč idejo o medkulturnem dialogu, kar vse lahko pripomore k reševanju aktualnih socialnih, etičnih, družbenih in ekoloških problemov (1994: 233–235; 275).

Sklep (polivalentnost nasilja)

Razmišljanje o pojavnih oblikah nasilja, ki se v izbrani sodobni slovenski kratki prozi kažejo kot tematizacija najrazličnejših vrst individualnega in kolektivnega nasilja, je morda odgovorilo na nekatera vprašanja, pri čemer pa se pojavljajo vedno nova in nekatera zaenkrat ostajajo odprta. Na izbranem gradivu se je pokazalo, da natančne meje med individualnim in kolektivnim nasiljem ni mogoče jasno zarisati, saj na neki točki družbenozgodovinske vpetosti in socialnih procesov prehajata drug v drugega. Delitev je smiselna predvsem zaradi časovne ločnice in večje preglednosti ter sistematičnosti, pri čemer je treba izpostaviti tudi globoko vpetost intimistične paradigme v sodobno slovensko kratko prozo, saj se prav iz nje neposredno zrcali zasebnost človekovega življenja, posredno pa javni prostor družbenega dogajanja. V izbranih primerih sodobne kratke proze (od konca devetdesetih let prejšnjega stoletja do danes) intimizem prevladuje, zato je v tem časovnem razponu prikazovanje individualnega nasilja veliko bolj v ospredju, kolektivno nasilje pa je v teh pripovedih največkrat izraženo v zakriti obliki, zlasti v povezavi s splošno družbeno krizo vrednot v medčloveških odnosih. Kolektivna oblika prikazovanja nasilja je izstopala zlasti v analizirani izbrani kratki prozi osemdesetih in devetdesetih let, kar so pogojevale okoliščine starega povojnega političnega sistema in njegov razpad v poosamosvojitvenih procesih na Slovenskem. Kasneje pa stopajo oblike prikazovanja kolektivnega nasilja nekoliko v ozadje – ali pa se vedno pogosteje prepletajo z individualnim, predvsem v primerih, ko gre za navezovanje kratke proze na mitološka in zgodovinska izhodišča (npr. pripovedi Tanka rdeča črta Andreja Blatnika ter Istra, gea mea Franja Frančiča), veliko pogosteje pa v smislu poudarjanja ali ironizacije kapitalistične logike podrejanja človeka potrošništvu (npr. zgodba Moj najdražji Mojce Kumerdej, posredno pa je ta proces prikazan tudi v pripovedi Lucije Stepančič Prasec pa tak).

VIRI IN LITERATURA

- Robert AUDI (ur.), 2006: *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. (2. izd.). Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo: Cambridge University Press. 619–620, 959 (gesli Violence in Non-Violence).
- Hugo AUST, 2006: *Novelle*. (4. izd.). Stuttgart, Weimar: J. B. Metzler (Metzler, 256).
- Irena AVSENIK NABERGOJ, 2008: Nasilje v Cankarjevi drami Kralj na Betajnovi in vzporednice z evropsko literaturo. *Jezik in slovstvo* LIII/2. 33–47.
- Walter BENJAMIN, 2002: H Kritiki nasilja. *Razpol* 12. (Ur. Miran Božovič ... et al.). *Problemi*, let. XL, 1–2. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo (Analecta). 138–142.
- Andrej BLATNIK, 1989: *Biografije brezimenih: majhne zgodbe 1982–1988*. Ljubljana: Aleph (Aleph, 17).
- – 2000: *Zakon želje*. Ljubljana: Študentska založba (Beletrina).
- Blanka BOŠNJAK, 2005: *Premiki v sodobni slovenski kratki prozi*. Maribor: Slavistično društvo (Zora, 38).
- John Anthony CUDDON, 1999: *The Penguin dictionary of literary terms and literary theory*. (4. izd.). London: Penguin Books.
- Milan DEKLEVA, 1999: *Reševalec ptic*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Edward F. EDINGER, 2004: *Jaz in arhetip. Individualizacija in religijska funkcija psihe*. Ljubljana: Študentska založba (Claritas, 33).
- Michel FOUCAULT, 2003: *Die Ordnung des Diskurses*. (9. izd.). Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag (Fischer Wissenschaft).
- – 2008: *Vednost – oblast – subjekt*. Ljubljana: Krtina.
- Franjo FRANČIČ, 1993: *Istra, gea mea*. Ljubljana: Društvo slovenskih pisateljev.
- Sigmund FREUD, 2007: *Spisi o družbi in religiji*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo (Analecta).
- Erich FROMM, 1980: *Anatomija ljudske destruktivnosti. Druga knjiga*. Zagreb: Naprijed.
- Drago JANČAR, 1985: *Smrt pri Mariji Snežni: Novele*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- – 1992: *Pogled angela: Trinajst zgodb*. Ljubljana: Mihelač.
- – 1995: *Ultima creatura: Izbrane novele*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Knjižnica Kondor, 273).
- Mojca KUMERDEJ, 2003: *Fragma*. Ljubljana: Študentska založba (Beletrina).
- Konrad LORENZ, 2002: *On Aggression*. (2. izd.). London and New York: Routledge. (Routledge Classics.)
- Vanessa MATAJČ, 2006: *Epizacijske strategije v sodobni slovenski kratki prozi*. V: Slovenska kratka pripovedna proza. (Ur. Irena Novak Popov). Ljubljana: Filozofska fakulteta (*Obdobja*. Metode in zvrsti, 23). 361–373.
- José ORTEGA Y GASSET, 1968: *The Dehumanization of Art and other Essays on Art, Culture, and Literature*. New Jersey: Princeton University Press.
- Renata SALECL, 1993: *Zakaj ubogamo oblast?: nadzorovanje, ideologija in ideološke fantazme*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Vida SRUK, 2009: *Filozofova sociološka avantura: družboslovna prizadevanja Joséja Ortega y Gasseta – od kulturno-filozofske publicistike do poskusa utemeljevanja sociologije*. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti (Zora, 61).
- Lucija STEPANČIČ, 2008: *Prasec pa tak*. Ljubljana: Študentska založba (Beletrina).
- Marjan TOMŠIČ, 1980: *Onstran*. [Koper]: Lipa.
- Suzana TRATNIK, 2003: *Na svojem dvorišču*. Ljubljana: Škuc (Lambda, 33).

Bernhard WALDENFELS, 1998: *Der Stachel des Fremden*. (3. izd.). Frankfurt am Main: Suhrkamp (Suhrkamp-Taschenbuch Wissenschaft).

Michael E. ZIMMERMAN, 1994: *Contesting Earth's future: radical ecology and postmodernity*. Los Angeles; London: University of California Press; Berkeley.

Slavoj ŽIŽEK, 2007: *Nasilje*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo (Analecta).

SUMMARY

The introductory part of the article sheds light on the concept of violence from various scholarly viewpoints, on its understanding and definition, which are derived from ethical, philosophical, psychoanalytical, and sociological views. The central part of the article focuses on a detailed treatment of examples in selected works of contemporary Slovene short prose, which displays various manifestations of thematization of violence. With regard to the prevailing type of violence displayed, two large groups of short stories emerged, although it is also possible that in the one and the same work the elementary features of each may be interlinked: individual violence and collective violence. Individual violence (physical or psychological violence of one or more persons on another and violence to oneself in the sense of self-harm and suicide) was found in the following selected works of contemporary Slovene short prose: Drago Jančar: Pogled angela [Angel's gaze], Savana [Savanna], Noč nasilja [Night of violence], Ultima creatura (*Ultima creatura*, 1995); Andrej Blatnik: Materin glas [Mother's voice] (*Biografije brezimnih*, 1989), Električna kitara [Electric guitar], Ne [No], Popolni spomin [The perfect memory], Površje [Surface] (*Zakon želje*, 2000); Milan Dekleva: Reševalec ptic [Rescuer of birds], Z bliskom v krempljih [With lightning in the claws] (*Reševalec ptic*, 1999); Suzana Tratnik: Kurje uši [Chicken lice] (*Na svojem dvorišču*, 2003); Mojca Kumerdej: Pod gladino [Under the surface], Maščevalec [Avenger], Angel varuh [Guardian Angel], V roju kresnic [In a swarm of fireflies], Ponovitev [Repeat], Roka [Hand], Mernik sreče [A bushel of luck], Nekakšen sindrom [Some kind of syndrome] (*Fragma*, 2003); Lucija Stepančič: Prasec pa tak [What a pig] (*Prasec pa tak*, 2008). All of the analyzed short narratives that thematize individual forms of violence also include individualism, i.e., typical narrative methods reveal small, quotidian, and intimate stories of regular people, which provides a common imprint for otherwise rather diverse authors' poetics.

The collective violence of a group upon the individual, which is presented as structural (systemic) violence of various social institutions on individuals and the group, including ideological or transcendental violence, appears in the following selected examples of the contemporary Slovene short prose: Andrej Blatnik: Tanka rdeča črta [Thin red line] (*Zakon želje*, 2000); Marjan Tomšič: Ženska in pošast [A woman and a beast] (*Onstran*, 1980); Drago Jančar: Smrt pri Mariji Snežni [Death at the Lady of the Snows] (*Smrt pri Mariji Snežni*, 1985, *Ultima creatura*, 1995), Aithiopika, ponovitev [*Aithiopika*, a repeat] (*Pogled angela*, 1992, *Ultima creatura*, 1995), Incident na livadi [The incident in Livada], and Ogenj [Fire] (*Ultima creatura*, 1995); Franjo Frančič: Istra, gea mea [Istria, gea mea] (*Istra, gea mea*, 1993); Mojca Kumerdej: Moj najdražji [My dearest one] (*Fragma*, 2003). It became evident that individual and collective violence cannot be delineated clearly, as they converge at some point of socio-historical integration and social processes. The division makes sense particularly because of the time separation and the greater level of organization and systematization. A deep rooting of the individualistic paradigm in the contemporary Slovene short prose (with added process of ironization) needs to be noted, as it directly reflects the privacy of personal life and indirectly the public arena of social life.